

Załącznik nr 2
do Uchwały Nr 148/327/22
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 17 lutego 2022 r.

**POMORSKI RAMOWY PROGRAM
ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO-
EDUKACYJNYCH
DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC
W RODZINIE**

Gdańsk 2022

Spis treści

1. Wytyczne do pracy z osobami stosującymi przemoc	2
1.1 Założenia ogólne	2
1.2 Diagnoza i kwalifikacja do programu.....	4
1.3 Podstawowe treści edukacyjne.....	6
1.4 Zakładane rezultaty działań	8
2. Monitorowanie i ewaluacja realizacji programu.....	8

1. WYTYCZNE DO PRACY Z OSOBAMI STOSUJĄCYMI PRZEMOC

1.1 Założenia ogólne

Kompleksowe przeciwdziałanie przemocy w rodzinie powinno obejmować zarówno osobę doświadczającą przemocy, jak i stosującą przemoc. Interwencja wobec osoby sprawującej przemoc może być początkiem resocjalizacji i pozwoli zapobiegać dokonywaniu przez nią ponownych aktów przemocy.

W celu podjęcia skutecznej pracy z osobą stosującą przemoc niezbędne jest zwrócenie uwagi na czynniki, które okazują się kluczowe w tym procesie. Należy tu wskazać przede wszystkim na:

1. zdolność opanowania przykrych uczuć,
2. poglądy na temat pożytku i strat wynikających z powstrzymywania złości,
3. pierwotną wrażliwość,
4. zdolność do empatii,
5. tolerancję dla odmienności,
6. radzenie sobie ze złością,
7. strach przed karą i innymi konsekwencjami,
8. styl życia.

Cel programu korekcyjno-edukacyjnego

Pomoc udzielana osobom sprawującym przemoc w rodzinie ma przyczynić się do rozwiązania problemu przemocy u jego podstaw. Bez ingerencji z zewnątrz, bez odpowiednich zajęć, ćwiczeń, treningów, osoby stosujące przemoc nie są w stanie przerwać zachowania niszczącego rodzinę. Celem tych działań jest nabycie przez uczestników umiejętności kontrolowania własnej agresji, właściwej samokontroli, powstrzymywania przed stosowaniem przemocy. Zajęcia w grupie będą kształtowały postawy moralne, przygotowują osoby biorące w nich udział do prawidłowego funkcjonowania w rodzinie i społeczeństwie, wychowywania dzieci bez używania przemocy. Przeciwdziałanie przemocy polega więc na zapewnieniu osobom doświadczającym przemocy wsparcia, bezpieczeństwa i możliwości powrotu do spokojnego życia w rodzinie. Ostatni z tych czynników może być spełniony tylko wówczas, gdy osoba sprawująca przemoc w rodzinie będzie miała możliwość pracy nad sobą.

Aspekt interdyscyplinarny programu korekcyjno-edukacyjnego

Dobrze jest jeśli osoby prowadzące oddziaływania korekcyjno-edukacyjne nawiązują i podtrzymują kontakt z rodzinami osób stosujących przemoc. Pozwala to uzyskać rzetelną informację na temat zachowania uczestników poza grupą oraz dokonywanych postępów, zwiększa to również bezpieczeństwo osób doświadczających przemocy. Zakończenie cyklu korekcyjno-edukacyjnego mogą stanowić konsultacje partnerskie, skoncentrowane na nauce konstruktywnej komunikacji i współżycia w rodzinie z poszanowaniem praw wszystkich członków rodziny. Informacje udzielone przez uczestników programu, które dotyczą życia

osobistego objęte są zasadą poufności – obejmuje to zarówno osoby zobligowane do udziału poprzez sądy, jak też osoby zgłaszające się bez takiego zobowiązania. Wyjątkiem są informacje wskazujące na popełnianie czynów zabronionych przez prawo. W sytuacji osób zgłaszających się w wyniku osobistej decyzji, fakt udziału w programie objęty jest tajemnicą, z wyjątkiem zapytania ze strony sądu lub policji.

Aby efektywnie realizować program korekcyjno–edukacyjny niezbędne jest utrzymywanie stałej współpracy z innymi lokalnymi podmiotami działającymi w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zwłaszcza z Zespołami Interdyscyplinarnymi, Policją, OPS oraz Zespołem Sądowej Służby Kuratorskiej, a także innymi podmiotami realizującymi programy korekcyjno-edukacyjne. Współpraca ta winna być wykorzystywana zarówno do rekrutacji uczestników do programu, jak również monitoringu zachowań agresywnych oraz ewaluacji programu i oceny jego skuteczności.

Jeżeli uczestnik jest kierowany do programu przez instytucję, realizator programu winien poinformować podmiot kierujący o zakwalifikowaniu bądź powodach niezakwalifikowania osoby do udziału w programie oraz ewentualnym przerwaniu uczestnictwa przez daną osobę. Jeżeli osoba stosująca przemoc w rodzinie nie może uczestniczyć w programie z powodu np. zakończenia programu, braku nowej rekrutacji, itp., należy udzielić informacji o innych miejscach, w których realizowany jest program korekcyjno-edukacyjny, w którym może wziąć udział.

Miejsce realizacji programu korekcyjno-edukacyjnego

Program nie może być realizowany w miejscu, w którym udziela się wsparcia osobom doznającym przemocy w rodzinie, a w przypadku, gdy na realizację programu wykorzystywane są zasoby lokalowe, w których również udziela się wsparcia osobom doznającym przemocy w rodzinie, program nie może być realizowany w tym samym czasie. Realizator winien zapewnić osobom doznającym przemocy w rodzinie możliwość swobodnego opuszczenia lokalu, bez styczności z osobami stosującymi przemoc w rodzinie.

Realizatorzy programu korekcyjno-edukacyjnego

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne powinny być prowadzone przez dwie osoby – kobietę i mężczyznę z odpowiednim przygotowaniem psychologicznym oraz przeszkoleniem z zakresu przeciwdziałania przemocy. Prowadzenie zajęć przez współdziałające ze sobą osoby różnej płci pozwala pokazać osobom sprawującym przemoc modelową, partnerską relację pomiędzy kobietą a mężczyzną.

Okres realizacji programu korekcyjno-edukacyjnego

Zajęcia prowadzone w ramach programów korekcyjno-edukacyjnych powinny odbywać się w małych grupach – 10-12 osób. Cykl korekcyjno-edukacyjny powinien obejmować minimum 60-120 godzin zajęć, odbywających się w maksymalnie cotygodniowych odstępach czasu. W praktyce długość cykli korekcyjno-edukacyjnych będzie uzależniona od rodzaju i specyfiki grupy sprawców.

Formy realizacji programu korekcyjno-edukacyjnego

Podstawową formą oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest praca grupowa. Wskazane jest jednak również prowadzenie pracy indywidualnej. W minimalnym zakresie spotkania indywidualne powinny otwierać i zamykać uczestnictwo w programie korekcyjno-edukacyjnym. Zarówno jedna, jak i druga forma oddziaływania na osobę sprawującą przemoc wymaga dokonania rozpoznania diagnostycznego. Dla zaplanowania adekwatnych działań wobec uczestnika niezbędne jest zebranie informacji na temat jego funkcjonowania, sytuacji rodzinnej i zawodowej, specyfiki stosowanej przemocy oraz cech osobowościowych istotnych dla prowadzenia pracy korekcyjnej.

Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych narzucają uczestnikom formalne wymogi uczestnictwa w programie:

- czas trwania i ilość spotkań,
- systematyczne uczestnictwo, wykonywanie ćwiczeń i zadań,
- zasady bezpiecznego zachowania w trakcie pracy w grupie – w szczególności nie stosowania agresji słownej,
- obowiązek powstrzymywania się od stosowania przemocy wobec członków rodziny oraz innych osób w różnych miejscach swojego pobytu,
- wymóg uznania odpowiedzialności za stosowaną przemoc,
- wymóg powstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych oraz środków psychoaktywnych w przypadku osób, które ukończyły leczenie odwykowe,
- sankcje za uchylenie się od udziału w programie dla osób, których uczestnictwo związane jest z decyzjami sądu ograniczającymi wolność osobistą – informacja do sądu o przerwaniu udziału w programie.

1.2 Diagnoza i kwalifikacja do programu

Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wymaga uwzględnienia specyfiki różnych grup osób stosujących przemoc. Bezpośredni odbiorcy programu stanowią grupę zróżnicowaną pod wieloma względami. Główne czynniki różnicujące to:

1. sposób wejścia do programu:
 - osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych,
 - osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy, wobec których sąd zawiesił warunkowo wykonanie kary, zobowiązując ich do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym,
 - osoby stosujące przemoc uczestniczące w terapii uzależnienia od alkoholu,
 - osoby stosujące przemoc zgłaszające się do uczestnictwa w programie w wyniku innych okoliczności – w szczególności osobistej decyzji podejmowanej w związku z kontaktem z instytucjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy (z doświadczeń osób prowadzących programy korekcyjno-edukacyjne wynika, iż znaczącą część uczestników grup stanowią

osoby zgłaszające się w wyniku osobistej decyzji. Istotne jest więc zwrócenie uwagi na rekrutację tego rodzaju pacjentów),

2. poziom świadomości/zaprzeczenia - praca z osobą stosującą przemoc możliwa jest w sytuacji uznania przez nią faktu stosowania przemocy, przyznanie się do dokonywanej przemocy jest warunkiem wstępnym kwalifikującym do udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym; kandydaci nisko zmotywowani i uświadomieni wymagają w pierwszej kolejności położenia nacisku na psychoedukację, a dopiero w drugiej kolejności można przystąpić do korekcji zachowań,
3. występowanie uzależnienia alkoholowego - przemoc domowej towarzyszy często nadużywaniu alkoholu, nie ma jednak bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy uzależnieniem a stosowaniem przemocy; zakończenie leczenia odwykowego nie jest jednoznaczne z powstrzymaniem przemocy, co więcej zdarza się, że stosowanie przemocy się nasila; w celu wyeliminowania przemocy osoba ją stosująca musi zostać poddana oddziaływaniom korekcyjno-edukacyjnym, ale dopiero po zakończeniu podstawowego leczenia odwykowego.

Do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych nie mogą być przyjmowane osoby:

- z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi i osobowości, w przypadku podejrzenia takich zaburzeń wskazana jest konsultacja psychiatryczna,
- chore psychicznie,
- uzależnione od alkoholu lub środków psychoaktywnych, które nie odbyły podstawowego etapu leczenia.

Wstępne rozpoznanie diagnostyczne

W pierwszym etapie uczestnictwa w programie istotne jest uzyskanie i opracowanie informacji o funkcjonowaniu każdego z uczestników i jego sytuacji życiowej oraz specyfice przemocy, którą stosował.

Rozpoznanie indywidualnej sytuacji powinno obejmować takie obszary jak:

- rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,
- określenie, czy klient aktualnie stosuje przemoc,
- najgroźniejsze i typowe formy i okoliczności przemocowych zachowań,
- aktualną sytuację rodzinną i zawodową,
- cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej.

Diagnoza pogłębiona

Jeżeli istnieje możliwość indywidualizowania i pogłębiania procesu oddziaływań, pożądane jest uzyskanie bardziej szczegółowych informacji o funkcjonowaniu i historii życiowej uczestników. Może to dotyczyć takich obszarów, jak:

- historia relacji, w których występuje przemoc oraz poprzednich związków,
- historia interwencji związanych z przemocą,
- historia pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych,

- doświadczenia związane z nadużywaniem alkoholi i narkotyków,
- historia agresywnych i przemocowych zachowań w innych sytuacjach życiowych,
- kontakty z wymiarem sprawiedliwości,
- historia edukacyjno–zawodowa,
- charakterystyka szczegółowa zachowań i postaw przemocowych.

1.3 Podstawowe treści edukacyjne

Program ma charakter edukacyjno–korekcyjny. W części edukacyjnej koncentruje się na przekazaniu szeroko pojętej wiedzy na temat zjawiska przemocy. Część korekcyjna ukierunkowana jest na zdobycie umiejętności niestosowania przemocy, trening umiejętności społecznych, asertywność oraz naukę konstruktywnego rozwiązywania sporów i korzystania ze wsparcia społecznego.

Tematy do realizacji:

1. Czym jest przemoc w rodzinie?

Cele:

- a. zdefiniowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- b. nazwanie poszczególnych form przemocy,
- c. uświadomienie, że przemoc w rodzinie nie jest zjawiskiem unikatowym, że najczęściej doświadczają jej kobiety i dzieci, rzadziej mężczyźni,
- d. zdobycie wiedzy na temat rodzajów przemocy w rodzinie.

2. Cykle przemocy

Cele:

- a. dostarczenie informacji, że przemoc w stosunku do bliskich przechodzi przez trzy fazy powtarzającego się cyklu: fazy narastania napięcia, fazy gwałtownej przemocy i fazy miodowego miesiąca,
- b. uświadomienie sobie znaczenia fazy narastania napięcia.

3. Historia zachowań przemocowych

Cele:

- a. nazwanie własnych zachowań przemocowych,
- b. branie odpowiedzialności poprzez przyznanie się do konkretnych zachowań przemocowych.

4. Plan bezpieczeństwa

Cele:

- a. rozpoznanie potencjalnych wyzwalaczy agresji,
- b. rozpoznanie sygnałów z ciała,
- c. stworzenie alternatywnego planu działania.

5. Technika „Stop – Przerwa”

Cele:

- a. nauka obserwacji swoich zachowań,
- b. zatrzymywanie „nakręcania się”,

c. poszukiwanie konstruktywnych sposobów odreagowania.

6. Rozmowa z samym sobą

Cele:

- a. nauka obserwacji swojego sposobu myślenia,
- b. wyłapywanie i zatrzymywanie myśli napędzających napięcie.

7. Asertywność, granice, poszanowanie granic innych

Cele:

- a. przybliżenie pojęcia i zasad asertywnych zachowań,
- b. uświadomienie sobie posiadania terytorium fizycznego i psychologicznego oraz prawa do obrony granic,
- c. rozpoznanie skutków przekraczania granic innych osób.

8. Rozpoznawanie uczuć

Cele:

- a. rozpoznawanie i nazywanie swoich uczuć,
- b. rozpoznawanie nałogowego sposobu przeżywania emocji,
- c. konstruktywne przeżywanie i wyrażanie emocji.

9. Złość

Cele:

- a. uporządkowanie wiedzy o uczuciu złości,
- b. rozpoznanie szkodliwych sposobów radzenia sobie ze złością (zachowaniami agresywnymi),
- c. poznanie sposobów konstruktywnego radzenia sobie ze złością i wykorzystania jej do zmiany sytuacji.

10. Minimalizacja, zaprzeczanie, obwinianie, jako taktyki kontroli

Cele:

- a. odkrycie i nazwanie własnych sposobów minimalizacji, zaprzeczania i obwiniania innych,
- b. branie odpowiedzialności za swoje sposoby kontroli partnerów.

11. Mity i stereotypy dotyczące roli kobiety i mężczyzny oraz wychowania dzieci w rodzinie, podtrzymujące w sytuacji przemocy

Cele:

- a. konfrontacja ze stereotypowym myśleniem o rolach w związku,
- b. zanegowanie przekonań utrzymujących w sytuacji przemocy.

12. Zaufanie i wsparcie w związku

Cele:

- a. określenie, czym jest zaufanie i wsparcie w związku,
- b. próby odbudowywania zaufania,
- c. uczenie się dawania wsparcia partnerce.

13. Moje relacje z dziećmi

Cele:

- a. określenie, czym jest odpowiedzialne bycie rodzicem,
- b. rozpoznanie, jak odnoszę się do dzieci,
- c. wprowadzanie zdrowych wzorców odnoszenia się do dzieci.

14. Odpowiedzialność

Cele:

- a. przyznanie się przed samym sobą i partnerką/partnerem do zachowań przemocowych,
- b. nie zaprzeczanie swoim czynom,
- c. gotowość do poniesienia konsekwencji za swoje czyny.

15. Przemoc seksualna

Cele:

- a. zdefiniowanie, czym jest przemoc seksualna,
- b. określenie szacunku seksualnego w relacjach partnerskich.

16. Negocjacje w związku

Cele:

- a. czym są negocjacje,
- b. co podlega, a co nie podlega negocjacjom w związku.

17. Partnerstwo w związku

Cele:

- a. określenie znaczenia partnerstwa w związku,
- b. jak tworzyć postawę partnerską w związku.

1.4 Zakładane rezultaty działań

Zakładane rezultaty programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc:

- zwiększenie poziomu wiedzy uczestników na temat przemocy,
- wzrost krytycyzmu wobec zachowań przemocowych,
- wzrost świadomości stosowanych zachowań przemocowych,
- wzrost umiejętności pozwalających kontrolować swoje agresywne zachowania oraz rozwiązywać konflikty bez użycia przemocy,
- wzrost empatii i szacunku wobec kobiet,
- zmniejszenie społecznej tolerancji dla przemocy w rodzinie.

2. MONITOROWANIE I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU

Zalecane jest monitorowanie oraz przeprowadzenie ewaluacji realizowanych programów dla osób uwikłanych w przemoc w okresie do 3 lat po zakończeniu programu. Z doświadczeń wynika, iż najbardziej efektywny kontakt z osobami, które zrealizowały program, jest w okresie od 6 do 12 miesięcy od momentu zakończenia

spotkań grupowych. Głównym celem monitorowania realizacji programów jest analiza pod kątem wprowadzania niezbędnych zmian, aby zapewnić ich optymalną i jak najbardziej efektywną realizację.

Ewaluację oprócz należy na określaniu ilości osób korzystających z oferowanych form pomocy takich jak:

- spotkania indywidualne dla osób stosujących przemoc,
- ilość osób korzystających z grup (psychoedukacyjnej, terapeutycznej czy korekcyjno-edukacyjnej),
- porady prawne,
- konsultacje psychiatryczne.

Przy wdrażaniu programów na kolejne lata należy uwzględnić opinie i wnioski powstałe w wyniku pracy osób zaangażowanych w pracę z osobami stosującymi przemoc, a ponadto, aby skuteczniej ocenić potrzeby i problemy uczestników, warto opracować ankiety ewaluacyjne. Istotna jest również współpraca z innymi instytucjami i organizacjami prowadzącymi programy przeciwdziałania przemocy i pomagania ofiarom przemocy w rodzinie.

Z uwagi na specyfikę pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie osoby realizujące programy korekcyjno-edukacyjne powinny poddawać superwizji swoją pracę. Superwizja ma na celu dbałość o wysoką jakość programów poprzez wsparcie jej uczestników, doskonalenie warsztatu pracy oraz przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu.